

Diskrimineringsvern og religionsutøvelse i Norge.

Offentlige myndigheters verdiavveininger.

Stipendiat Vibeke Blaker Strand, Institutt for offentlig rett, UiO.

Tematikk:

Avhandlingen har som siktemål å belyse hvilke føringer vernet mot diskriminering legger på offentlige myndigheters regelutforming i situasjoner der det foreligger spenninger mellom religionsutøvelse og andre fellesskapsinteresser. I behandlingen av tematikken står det for det første sentralt å utvikle en metode for hvordan diskrimineringsvern kan brukes som analytisk redskap i et rettslig landskap som både består av nasjonale og internasjonale rettskilder og der ulike verdier og interesser – for hvert enkelt rettsspørsmål – brytes mot hverandre. For det andre anvendes den metodiske tilnærmingen i praksis på utvalgte problemstillinger fra arbeidslivets og utdanningens område, problemstillinger som er av stor aktualitet i dagens Norge. Eksempler på problemstillinger som behandles er individers rett til bruk av religiøse kjennetegn innen utdanning og arbeidsliv, kvinners og homofiles diskrimineringsvern i forbindelse med ansettelse i trossamfunn, rekkevidden av vernet mot diskriminering når det gjelder læremidlers innhold i religiøse private skoler og diskrimineringsvernets rekkevidde når det gjelder den nærmere utformingen av et religionsfag i norske offentlige grunnskoler.

Diskrimineringsvern som analytisk redskap:

Retten til vern mot diskriminering handler om menneskers rett til ikke å bli utsatt for usaklig forskjellsbehandling – til å bli behandlet likt – uavhengig av faktorer som kjønn, religion, livssyn, seksuell orientering med mer. Vernet mot diskriminering omfatter både det formelle og det reelle: Det er ikke bare reguleringer og praksiser som formelt sett – uttrykkelig – er diskriminerende som omfattes, også reguleringer og praksiser som har diskriminerende virkninger omfattes av vernet. I behandlingen av ulike konkrete rettsspørsmål vil ulike normer kunne struktureres i forhold til om de dreier seg om et formelt eller et reelt vern mot diskriminering.

Forskjellsbehandling vil kunne aksepteres dersom den tilfredsstillende krav til saklighet, egnethet og forholdsmessighet. Dette innebærer at diskrimineringsvernet ikke har ubegrenset rekkevidde. I forbindelse med offentlige myndigheters utforming av normer og dermed stillingtagen til ulike konkrete problemstillinger foretas det i realiteten en vurdering av hvor langt diskrimineringsvernet strekker seg i møte med andre hensyn.

Diskrimineringsvern og individers rett til å være ulike. Beskyttelse av mangfold:

Normer om vern mot diskriminering kan forstås slik at de transformerer verdien likhet inn i rettslige former. Konsekvensen av et diskrimineringsvern er imidlertid en beskyttelse av menneskers rett til å være ulike eller annerledes, sammenlignet med andre på den samme

samfunnsarena. I et slikt perspektiv handler vernet mot diskriminering om beskyttelse av *mangfold*. Dette er et sentralt poeng i forhold til de konkrete problemstillinger som analyseres i avhandlingen. Diskrimineringsvernet for kvinner eller homofile i trossamfunn eller på religiøse skoler handler i realiteten om individers rett til å være annerledes enn det som gjerne er majoritetsoppfatningen – eller oppfatningen til de dominerende krefter – innen den aktuelle gruppering. Dersom arenaen er offentlige skoler eller arbeidsplasser og problemstillingen handler om individers rett til for eksempel å bruke religiøse kjennetegn, handler det også om omfanget av individers rett til å være ulik og skille seg ut fra majoriteten.

En helhetlig tilnærming til Norges menneskerettslige forpliktelser:

Et individs rett til å være ulik – enten det er i et trossamfunn eller i ulike offentlige institusjoner – er i stor grad regulert gjennom Norges menneskerettslige forpliktelser. Den enkelte nasjonalt utformede norm som handler om disse spørsmålene gir imidlertid i seg selv liten kunnskap om hvordan offentlige myndigheter har forholdt seg til de menneskerettslige forpliktelser.

Samtlige fem menneskerettskonvensjoner som er inkorporert gjennom menneskerettsloven er aktuelle i forhold til de problemstillingene avhandlingen ser nærmere på: EMK, SP, ØSK, kvinnekonvensjonen og barnekonvensjonen. Utgangspunktet tas i at alle de fem konvensjonene står på like fot med hensyn til å pålegge staten materielle plikter. For hvert konkrete rettsspørsmål søker avhandlingen å finne frem til og tolke den/de menneskerettslige normen/normer som rekker lengst i forhold til det rettsspørsmålet som drøftes. Dette betyr at hvilken konvensjon som anvendes og mer konkret hvilke bestemmelser som belyses, vil variere med hvilket rettsspørsmål som drøftes. For hvert rettsspørsmål søkes det å skape en forståelse av det materielle innholdet i de menneskerettslige normene *sett som helhet*. Det er denne helheten nasjonale myndigheter må forholde seg til i forbindelse med sin regelutforming. Tilnærmingen gjør det mulig å se de nasjonale normer opp mot helheten i det menneskerettslige landskapet, for på den måten å tydeliggjøre hvordan verdier avveies og hvilke hensyn som gis prioritet på den nasjonale arena.

Ved denne tilnæringsmåten gis en bred forståelse av norske myndigheters håndtering av enkeltspørsmål, som vil kunne gi økt mulighet til å se sammenhenger mellom problemstillinger som ellers ikke har blitt satt i sammenheng.

Forholdet mellom lovgiver og domstoler:

I Norge pågår det en diskusjon om det nærmere forholdet mellom lovgivningsmakt og domstolsmakt, der tilslutningen til internasjonale menneskerettskonvensjoner anses for å svekke lovgivningsmakten. Ved å se på hvordan den nasjonale regelutformingen kan plasseres inn i et helhetlig menneskerettslig landskap blir det mulig å konkretisere denne debatten. Det blir mulig å se på *i hvilken grad* lovgivningsmakten kan sies å være svekket i forhold til de konkrete problemstillingene som avhandlingen går nærmere inn i.